

Sammanfattning

Sedan 1971 har årliga undersökningar av skolungdomars alkohol-, narkotika-, tobaks- och sniffningsvanor genomförts. Undersökningarna har utförts på riksrepresentativa urval i årskurs 9. Sedan 2004 deltar även elever i gymnasiets år 2. Undersökningarna har genomförts som anonyma gruppenkäter i klassrummen. I 2009 års undersökning deltog 5 192 elever från årskurs 9 och 4 072 från gymnasiets år 2. Bortfallet uppgick till 15 respektive 17 procent.

I stora drag har andelen alkoholkonsumenter minskat kontinuerligt sedan mätningarna bland niondeklassarna startade. I årets undersökning sjönk andelen alkoholkonsumenter ytterligare, 2009 var 58 procent av pojkarna och 65 procent av flickorna i årskurs 9 konsumenter av alkohol. Även bland eleverna i gymnasiets år 2 har andelen alkoholkonsumenter minskat. I årets undersökning klassificerades 81 procent av pojkarna och 84 procent av flickorna som alkoholkonsumenter. Dessa nivåer är de lägsta sedan mätningarna startade.

Niondeklassarnas totala alkoholkonsumtion ökade från 80-talet, bland pojkarna pågick ökningen till början av 2000-talet, sedan dess har den genomsnittliga konsumtionen minskat, 2009 låg den på 3,2 liter. Bland flickorna pågick ökningen fram till mitten av 2000-talet men sedan 2005 har konsumtionen minskat. I årets undersökning låg den genomsnittliga konsumtionen bland flickor i årskurs 9 på 2,1 liter vilket är den lägsta nivån sedan 1997.

Den genomsnittliga totala årskonsumtionen 100-procentig alkohol var högre bland eleverna i gymnasiets år 2 jämfört med i årskurs 9. När mätningarna började 2004 beräknades flickorna i gymnasiet ha en årskonsumtion i samma storleksordning som pojkarna i årskurs nio, knappt fyra liter. Gymnasieflickornas årskonsumtion har sedan dess legat stabil och i årets undersökning uppskattades den till 4,1 liter. Gymnasiepojkarnas beräknade årskonsumtion har minskat för andra året i följd och låg i 2009 års undersökning på 6,1 liter, den lägsta nivån sedan undersökningen i gymnasiets år 2 började, trots de senaste årens minskning är konsumtionen bland gymnasiepojkarna nära dubbelt så hög som konsumtionsnivån bland pojkarna i årskurs 9.

I de senaste årens undersökningar låg andelen som intensivkonsumerade en gång i månaden eller oftare på samma nivå, omkring en fjärdedel, bland pojkar och flickor i årskurs 9. Bland eleverna i år 2 på gymnasiet har andelen pojkar som intensivkonsumerade någon gång per månad eller oftare, varit högre än andelen bland flickor under hela mätperioden. Andelen intensivkonsumenter har ökat bland både pojkar och flickor i den här åldersgruppen och

är betydligt högre än bland niondeklassarna. I årets undersökning svarade knappt hälften av flickorna och drygt hälften av pojkarna att de intensivkonsumerade någon gång i månaden eller oftare.

Undersökningen visade att den största källan till alkohol var kamrater, men även föräldrar och andra vuxna försåg ungdomar med alkohol. Det framkom också att ungefär en femtedel av gymnasieungdomarna vid flera tillfällen blivit serverade alkohol på krogen före sin 18-årsdag.

Rökning var betydligt vanligare i början av 1970-talet än idag. I årskurs 9 minskade andelen rökare under 1970-talets andra hälft. 1983 ändrades rökfrågans formulering. Därefter ökade andelen rökare fram till omkring 1989, för att sedan åter minska. 1997 omformulerades rökfrågan åter, vilket medförde att fler uppgav att de röker. Andelen rökare var sedan relativt konstant fram till början av 2000-talet, för att därefter minska. I de senaste årens undersökningar har dock minskningen avklingat och bland pojkarna har det till och med skett en viss ökning. Under hela mätperioden har det varit fler flickor än pojkar som röker, men ser man till den totala tobakskonsumtionen (rökning och/eller snusning) finns det ingen könsskillnad.

I gymnasiets år 2 var det fler som rökte jämfört med årskurs 9. Däremot var skillnaderna mellan pojkarna och flickorna vad gäller andelen rökare något mindre i gymnasiet. Även på gymnasiet försvinner könsskillnaderna när man ser till den totala tobakskonsumtionen.

Andelen elever i årskurs 9 som någon gång använt narkotika minskade betydligt under 1970- och 1980-talen. År 1989 låg andelen som använt narkotika på sin lägsta nivå (3%), men ökade därefter kontinuerligt fram till år 2001 (ca 10%). Sedan dess sjönk andelen som använt narkotika fram till 2008. I den senaste undersökningen ökade andelen åter i årskurs 9 och det var nio respektive 7 procent av pojkarna och flickorna som uppgav att de någon gång använt narkotika. I årets undersökning såväl som i tidigare, var erfarenheten av narkotika påtagligt större i gymnasiet jämfört med eleverna i årskurs 9. Det var en större andel pojkar än flickor som prövat narkotika i gymnasiet (18 respektive 15% 2009).

Andelen elever som sniffat var under flera år i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet tämligen stabil runt sex procent (flickorna något lägre). År 1995 hade andelen bland pojkarna emellertid ökat till tolv procent och därefter låg den kvar kring tio procent. Mellan 2000 och 2008 minskade värdena och uppgick då till fem procent av pojkarna och fyra av flickorna. I den senaste undersökningen hade andelen ökat något bland pojkarna (7%), men låg kvar på tidigare nivå bland flickorna. Sniffning var ungefär lika ovanligt i gymnasiets år 2 som i årskurs 9. Där var det fem procent av pojkarna och fyra av flickorna som uppgav att de sniffat.

I 1993 års undersökning infördes ett antal frågor om dopning. Ytterst få av eleverna har rapporterat sådan erfarenhet. I 2004 års undersökning ändrades frågan om dopning för att enbart gälla användandet av anabola androgena steroider (AAS). Frågan är således inte helt jämförbar med tidigare år, men det kan ändå konstateras att skillnaden i svaren jämfört med tidigare år var liten. I årets undersökning var det en procent av såväl pojkarna som flickorna i årskurs 9 som uppgav att de använt AAS. I gymnasiet var motsvarande siffror två respektive noll procent.